

Język polski
L-Ilsien Pollakk
La lengua polaca
A lengyel nyelv
Lenkų kalba
Língua polaca
La lingua polacca
The Polish Language
Poljski jezik
Polnisch
Le Polonais
Polska
Πολωνική Γλώσσα
Det polske sprog
Polský jazyk
Poľský jazyk
Poļu valoda
Poola keel
Puolan kieli

De Poolse taal

Contributors:

The Polish text by prof. dr hab. Walery Pisarek
Czech translation by Teresa Piotrowska-Małek
Dannish translation by Andrzej Zalewski
Dutch translation by Agnieszka Bienias
English translation by Marta Usiekniewicz
Estonian translation by Aarne Puu
Finnish translation by Sirkka Ojaniemi
French translation by dr Wanda Jadacka
German translation by Andreas W. Meger
Greek translation by Przemysław Kordos
Hungarian translation by Ildikó Kozak
Italian translation by Maciej Jaskot
Latvian translation by Ieva Palaša
Lithuanian translation by dr Ana Romančuk
Maltese translation by Carmel Azzopardi
Portugese translation by Agata Adamska
Slovak translation by doc. PhDr. Marta Pančíková, PhD.
Slovenian translation by Jasmina Šuler-Galos
Spanish translation by Magdalena Adamczyk
Swedish translation by Grażyna Tatar

Design by Tomasz Korwin-Szymanowski
Edited by Agata Hącia

Published by The Council for the Polish Language
Warsaw 2007

ISBN: 978-83-916268-2-5

The Council for the Polish Language
ul. Nowy Świat 72
00-330 Warszawa
www.rjp.pl

This publication has been partially founded by the Ministry of Culture and National Heritage,
the Senate of the Republic of Poland and Langenscheidt Polska

e Poolse taal

Het Pools, met zijn 38 miljoen sprekers in Polen, 2 miljoen in Europa buiten het land en nog eens zo'n 8 miljoen, voornamelijk moedertaalsprekers buiten Europa, behoort tot de 25 grootste talen in de wereld. Pools is daarmee één van de 10 grootste talen in Europa. Als er naar het aantal moedertaalsprekers wordt gekeken, neemt het Pools de zesde plaats in binnen de Europese Unie. De taal wordt in verschillende mate beheerst door 50 mln mensen. Inwoners van 21 landen verklaren volgens „Languages of the World” dat het Pools hun moedertaal is (om precies te zijn: „first language”). Het betreft hier ongeveer 45 mln mensen.

Meer dan 37 miljoen moedertaalsprekers van het Pools woont in Polen, waar taalminderheden niet meer dan 3–4% van de bevolking (d.w.z. minder dan 1 mln) vormen. Uit de Eurobarometer „Europeans and their Languages” blijkt dat 98% van de inwoners van Polen, Pools als hun moedertaal aangeeft. Leden van taalminderheden in Polen zijn meestal tweetalig in de zin dat ze naast hun taal ook Pools spreken. Jongere generaties zijn in staat om ook te lezen en schrijven in het Pools.

Pools behoort, samen met het Tsjechisch, Slowaaks, Kasjoebisch, Laag- en Hoog-Sorbisch, alsmede het uitgestorven Polabisch tot de West-Slavische groep van de Indo-Europese taalfamilie. Deze Indo-Europese taalfamilie wordt verdeeld in twee groepen – *satem* - en *kentumtalen*. Het Pools samen met overige Slavische talen en ook de Baltische en Iraanse talen vertegenwoordigt de *satem*-taalgroep (vgl. Tsjechisch *srdce*, Litouws *širdis*, Pools *serce* – tegenover Engels *heart*, Frans *cœur*, Grieks *καρδιά*, Latijn *cor*, Duits *Herz*).

Het Pools onderscheidt zich van andere West-Slavische talen onder andere op basis van onderstaande kenmerken:

1. de oude syllabische medeklinkers *r* en *l* werden vervangen door *ar*, *ier* of *il*.
Vgl. Pools[e woorden voor hert, nek, ring en wolf] *sarna*, *kark*, *pierścień*, *wilk* tegenover Tsjechische *srna*, *krk*, *prsteň*, *vlk*;
2. de palatale medeklinkers *t'*, *d'*, *r'* werden vervangen door zachte *ć*, *dź*, *rz*;
3. het woordaccent valt op de voorlaatste lettergreep, er ontbreekt kwantiteit en intonatie (met uitzondering van de expressieve intonatie).

Gwarzące różnym językiem narody

ijzondere kenmerken van de Poolse taal

Fonologisch gezien staat de Poolse hedendaagse standaardtaal bekend om een gering aantal klinkers (dat zijn: *a, e, o, u, i, y, ę, q*; zonder verschil in lengte) en een vrij groot aantal medeklinkers, die vaak de vorm van een cluster aannemen. Ondanks dat onbeduidende aantal klinkers heeft Pools twee klinkers die in andere levende Slavische talen niet voorkomen. Die nasale klinkers *q* (de spelling kan misleidend zijn, het is een nasale *o*, geen *a*) en *ę* zijn overblijfselen van de Protoslavische tijd. Ook nu, in verschillende situaties verliezen ze hun nasaliteit. Aan het einde van het woord wordt alleen *q* als een duidelijk nasale klinker uitgesproken (bv. *z taką ładną książką* [met zo'n mooi boek]), terwijl *ę* aan het einde van het woord tegenwoordig als *e* wordt uitgesproken (bv. *lubie cie*, hoewel men schrijft *lubię cię* [ik mag je graag]). De beide klinkers worden midden in het woord nasaal uitgesproken voor fricatieven *w, f, s, z, sz, ż, ś, ź, ch*; voor overige medeklinkers (d.w.z. voor *p, b, d, t, c, dz, cz, dź, ć, dż, k, g*) verschijnt in de uitspraak een aparte nasale medeklinker *m, n* of *ń*; bij voorbeeld, er wordt geschreven en uitgesproken *wąsy* [snor], *węch* [reukzin], maar men zegt *zombek* [tandje], *zemby* [tanden], *wendka* [hengel], *pieńć* [vijf], hoewel men ze schrijft als: *ząbek, zęby, wędka, pięć*. Vóór de klanken *l* en *ł* worden zowel *q* en *ę* niet nasaal uitgesproken: men zegt *wzioł, wzili*, terwijl men schrijft *wziął, wzili*.

De indruk dat Poolse woorden bijna uitsluitend uit medeklinkers bestaan, wordt nog versterkt door de spelling. Sommige medeklinkers die geen equivalent in het Latijnse alfabet hebben, worden weergegeven met behulp van twee letters – medeklinkers, bv. de lettercombinaties *sz, cz* en vertegenwoordigen de klanken *š* (Engels *sh*) en *č* (Engels *ch*). Er worden grappige en angstaanjagende tongbrekers bedacht voor buitenlanders, bijvoorbeeld:

*W gąszczu szczawiu we Wrzeszczu
Klaszczą kleszcze na deszczu.*

Of:

*W Szczebrzeszynie chrząszcz i trzmiel
brzmią w trzcinie.*

Maar ook:

Mali po polu hulali i pili kakao.

is een Poolse zin.

Chrząszcz brzmi w trzcinie

In de praktijk vormt de uitspraak van *š* (Engels *sh*) i *č* (Engels *ch*) niet zo'n groot probleem, ook de combinatie van de klanken *šč* (Engels *shch*) niet. Het moeilijkst, ook voor moedertaalsprekers van andere Slavische talen, is het verschil tussen: *s* (bv. *sam* [alleen]), *s'* (bv. *sinologia* [sinologie]), *ś* (bv. *śmiech* [lach]) en *š* in schrift weergegeven als *sz* (bv. *szpilka* [speld]) alsmede *c* (bv. *cały* [heel]), *c'* (in leenwoorden, bv. *cito*), *ć* (bv. *ćma* [nachtvlinder]) en *č* in schrift weergegeven als *cz* (bv. *czapka* [muts]).

Elke medeklinker aan het einde van het woord wordt altijd stemloos uitgesproken: men zegt *grat*, terwijl men *grad* schrijft. Echter, als het volgende woord met een stemhebbende medeklinker begint, blijft of wordt de medeklinker aan het einde van het vorige woord stemhebbend. Er ontstaat een bijzondere situatie wanneer een woord met een medeklinker eindigt en het volgende begint met een klinker of één van de zogenaamde liquida *m*, *n*, *l*, *r*. De uitspraak van de laatste medeklinker van het vorige woord verdeelt Polen in twee delen: het Noorden dat de klanken stemloos uitspreekt en het Zuiden dat het stemhebbend uitspreekt. Inwoners van de centrale regio Mazovië (rond de hoofdstad Warschau) zeggen *brat ojca*, *brzek lasu*, en inwoners van Klein-Polen (rond Krakau) – *brad ojca*, *brzeg lasu*. Dit fenomeen, beter bekend als sandhi doet zich ook in andere talen voor, o.a. in het Brits Engels.

Het woordaccent is vast: het valt meestal op de voorlaatste lettergreep (met enkele regelmatige uitzonderingen). Woorden bestaan meestal uit meer lettergrepen, hun lengte wordt nog beïnvloed door verbuiging en vervoeging, alsmede door talrijke prefixen en suffixen die een variatie aan de betekenis of emotionele waarde aan het woord toevoegen.

Het Pools is een inflecterende taal:

- zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, telwoorden en voornaamwoorden worden verbogen en hun vorm hangt af van:
 - de naamval (er zijn 7 naamvallen: nominatief, genitief, datief, accusatief, instrumentalis, locatief, vocatief);
 - het getal: (enkelvoud en meervoud);
 - het grammaticale geslacht: 3 in het enkelvoud (mannelijk, vrouwelijk en onzijdig) en 2 in het meervoud (mannelijke personen en overige).
- Werkwoorden worden vervoegd, hun vorm is afhankelijk van persoon, getal, grammaticaal geslacht en ook tijd, wijs, vorm en aspect.

In vergelijking met de Germaanse en Romaanse talen wordt het Pools gekenmerkt door een uitgebreide, meer woordscheppende dan inflecterende, categorie – **het aspect**, dat op een economische wijze een relatief bescheiden aantal grammaticale tijden compenseert. Prefixen en suffixen toegevoegd aan

zrobiłem
zrobiłam
zrobiłeś

zrobiłaś
zrobiło
zrobiliśmy

zrobiłyśmy
zrobiliście
zrobiłyście

werkwoorden drukken voltooiing of onvoltooiing van een activiteit (bv. voltooid *robić*, vs. onvoltooid *zrobić*) uit, maar kunnen ook andere aspecten van de activiteit weergeven: of een activiteit herhaaldelijk plaatsvindt (b.v. *czytywać* [af en toe lezen] vs. *czytać*), of het begonnen is (b.v. *zaśpiewać*), dat men gewend is om het te doen (b.v. *rozpić się*) of dat het even duurde (b.v. *potaćczyć*) of juist een gesloten periode in beslag nam (b.v. *przetańczyć*) enzovoort. Over het algemeen is men van mening dat de beheersing van het juiste gebruik van werkwoordenaspect de moeilijkste taak is voor buitenlanders die Pools leren.

Een bijzonderheid van het Pools is **het systeem van telwoorden**. Hun verbuiging wordt bepaald door door naamvallen en getal. Naast hoofdtelwoorden (*jeden, dwa trzy...*) en rangtelwoorden (*pierwszy, drugi, trzeci...*) kent het Pools ook andere telwoorden: collectieve, multiplicatieven, veelvoudigen en fractionelen. **De vorm van het telwoord is afhankelijk van wat er wordt geteld!** Polen zeggen: *dwa konie* [twee paarden], maar *dwaj chłopcy//dwóch chłopców* [twee jongens], *dwie dziewczynki* [twee meisjes] en *dwoje dzieci* [twee kinderen]. Het systeem van telwoorden in het Pools wordt steeds eenvoudiger: een paar generaties geleden gebruikte men een aparte reeks van gebroken telwoorden *półtora* ('jeden i pół' [anderhalf]), *półtrzecia* ('dwa i pół' [tweënhalf]), *półczwarta* ('trzy i pół' [driënhalf]) enzovoort en ook aparte vormen voor *samowtór* ('we dwóch' [met z'n tweeën]), *samotrzech* ('we trzech' [met z'n drieën]), *samoczwart* ('we czterech' [met z'n vieren]).

Dankzij het relatief ingewikkelde systeem van verbuiging en vervoeging is de woordvolgorde in de Poolse zin vrij. Dit houdt echter geen willekeur in, hoewel de beperkingen meer van stilistische en logische en niet van grammaticale of semantische aard zijn. Je kunt dus zeggen *Ojciec czyta książkę córce*, alsmede *Córce czyta książkę ojciec*, en ook *Książkę czyta ojciec córce* of *Córce książkę ojciec czyta*, en zelfs *Czyta książkę ojciec córce*. Al deze zinnen zijn grammaticaal aanvaardbaar hoewel alleen de eerste zin los van de context natuurlijk klinkt.

Als gevolg van de kerstening van Polen in de 10de eeuw (in tegenstelling tot het Rus van Kiev dat door Bizantijn werd bekeerd) kwam het Poolse gebied onder de invloed van West-Europa, met name het Latijnse Christendom. Een van de landurige effecten ervan is het gebruik van de Latijnse karakters geworden, eerst voor losse Poolse woorden, dan zinnen en uiteindelijk ook volledige teksten. Al in de 15de eeuw werden de algemene spellingregels vastgesteld voor de klanken die niet in het Latijnse alfabet vertegenwoordigd waren.

Het hedendaagse **Poolse alfabet** bestaat uit 32 letters:

Aa Aą Bb Cc Ćć Dd Ee Ęę Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Łł Mm Nn Ńń Oo Óó Pp Rr Ss Śś Tt Uu Ww Yy Zz Żż Źź. In leenwoorden worden bovendien de letters Qq, Vv i Xx gebruikt.

zrobili
zrobiły
zrobiony

zrobiona
zrobione
zrobieni

zrobiwszy
zrobiono
zrobi się

Verscheidenheid van de taal

In verhouding tot het aantal gebruikers, is het Beschaafde Pools, dus de Literaire Poolse taal, zoals de standaardtaal traditioneel wordt genoemd, relatief homogeen. De varianten van dit standaard Pools zijn niet zozeer regionaal bepaald, maar hangen af van sociale, professionele en functionele verschillen. Tegenwoordig lijkt de tegenstelling van enerzijds de officiële, publieke taal en anderzijds de omgangstaal meer gangbaar. Dialectverschillen die aan het verdwijnen zijn, blijven nog bestaan onder inwoners van het platteland.

Taal- en geschiedkundig wordt Polen in 4 regio's verdeeld, wat schematisch als volgt kan worden weergegeven:

Groot-Pools dialect	Mazovisch dialect
Silezisch dialect	Klein-Pools dialect

Van de vier dialecten is alleen het Silezische dialect nog in gebruik; het is bovendien niet beperkt tot het platteland. Ondanks zijn interne verscheidenheid wil een groep gebruikers van dit dialect dat het als een aparte regionale taal wordt gezien. Ook de taal van de inwoners van Podhale aan de voet van de Tatra in het zuiden van Polen lijkt springlevend. Dit dialect behoort tot de Klein-Poolse groep. Het Kasjoebisch (de taal van de inwoners van Pommeren), dat nog enige tijd geleden door de meerderheid van Poolse taalkundigen als een dialect werd beschouwd, werd wettelijk erkend als een aparte regiotaal.

Wpadam do Soplicowa jak w centrum polszczyzny

Taalbewustzijn

Al in de 15de eeuw waren de inwoners van de Poolse gebieden zich bewust van het belang van de gemeenschappelijke taal voor het voortbestaan van het volk. Ze noemden zich mensen van de Poolse taal (homines linguae Polonicae). Rond 1440 vergeleek één van de professoren van de Krakause Academie – Jakub Parkoszowic het belang van de ontwikkeling en vooruitgang van de Poolse taal met het belang van de diensten bewezen door ridders die de grenzen van hun vaderland verdedigden. Zestiende-eeuwse boekdrukkers gaven aan dat ze Poolse boeken uitbrachten uit liefde voor de Poolse taal.

Die houding ten opzichte van hun taal stelde de Polen in staat om het besef van hun nationale identiteit te behouden nadat het land in de 19de eeuw tussen Rusland, Pruisen en Oostenrijk werd verdeeld. Veel Poolse dichters identificeerden hun vaderland met de Poolse taal. Ook eind 20e eeuw spelt de taal een belangrijke rol: 92% van de inwoners van Polen van 14 jaar of ouder gaf op de vraag *Wat verbindt de Poolse mensen het meest?* het antwoord: Pools. De taal werd vaker genoemd dan de gemeenschappelijke geschiedenis, gebied, religie en zelfs staat.

*A niechaj narodowie wždy postronni znają,
iż Polacy nie gęsi, iż swój język mają*

Geschiedenis van de het Pools

De Poolse Literaire taal is uit de West-Slavische dialecten ontstaan op het gebied van het latere Groot-Polen (met Gniezno en Poznań) bevolkt in de 10de eeuw door de stam Polanen. De invloed werd ook uitgeoefend door de bewoners van het latere Klein-Polen (met Krakau) bevolkt door de stam Wislanen. Een meer bescheiden rol speelde Mazovië (met haar stad Warschau, deze ondanks dat sinds de 17de eeuw de zetel van het koninklijk hof was en sinds 1918 het niet alleen feitelijk, maar ook formeel de hoofdstad van Polen werd), ook andere regio's waren minder invloedrijk wat de vorming van de landstaal betreft.

Jarenlang voerden Poolse taalkundigen een twist welk dialect (Groot-Pools of Klein-Pools) meer invloed had uitgeoefend op de vorming van de landstaal. Tegenwoordig overweegt de mening dat de ontwikkeling van de taal gepaard ging met de Poolse staatsvorming. Zijn bakermat was het land van Polanie met Gniezno en Poznań als machtcentra, daar op het prinselijk hof begon ook de algemene taal zich te vormen waarmee de communicatie tussen de stammen gemakkelijker werd. Toen Krakau het voornaamste centrum van de macht en de zetel van het prinselijk hof en later ook cultureel centrum werd, werd de taal onderworpen aan de invloed van het dialect Klein-Pools. In de 18de en 19de eeuw speelden de Oostelijke gebieden van de toenmalige Poolse Republiek waar de voornaamste toenmalige Poolse schrijvers vandaan kwamen een belangrijke rol.

De vroegste Poolse schriftstukken stammen uit de 12de eeuw. Het betreft hier eigen- en plaatsnamen in een Latijns document van 1136. Meer dan 200 jaar later volgden de oudste Poolse volledige teksten – de świętokrzyskie preken van de jaren vijftig van de 14de eeuw. De oudst overgeleverde vertaling van een langere tekst in het Pools is het Latijns Psalter van ongeveer 1380. De oudste vertaling van de

Nie miecz, nie tarcza - bronią Języka, Lecz - arcydzieła!

Bijbel (in de vorm van een manuscript) kwam tot stand in ongeveer 1450. Ruim één eeuw daarna, in 1561, werd de Poolse vertaling van de Bijbel uitgegeven. De vertaler had het in 1526 verschenen woordenboek Latijn-Duits-Pools van Jan Murmellius tot zijn beschikking. In 1568 verscheen de eerste grammatica van de Poolse taal onder de titel „Polonicae grammatices institutio” geschreven door de verpoolste Fransman Piotr Statorius Strojeński. Eén eeuw na de eerste druk van de Bijbel in de Poolse taal, d.w.z. in 1661, verscheen vanuit het initiatief van het koninklijk hof (zoals 30 jaar eerder la Gazette in Frankrijk) de eerste Poolse krant „Merkuriusz Polski”.

De hedendaagse Literaire Poolse taal werd gevormd medio 16de eeuw. Zeer verdienstelijk in dit opzicht waren hier Poolse schrijvers en dichters van deze tijd: Biernat z Lublina (ongeveer 1465 – na 1529), Mikołaj Rej (1505–1569), Jan Kochanowski (1530–1584), Piotr Skarga (1536–1612). Bij het vormen van een standaardtaal waren de Krakause boekdrukkers Jan Haller, Florian Ungler en Maciej Wierzbęta, de Sileziër Hieronim Wietor en de Gebroeders Maciej en Marek Szarffenberg invloedrijk. Ook in de 18de eeuw hadden grote schrijvers aanzienlijke invloed op de ontwikkeling van de taal en het taalbewustzijn onder de Polen (bv. de dichter Ignacy Krasicki, 1735–1801), en ook later, zoals bijvoorbeeld Adam Mickiewicz (1798–1855), Juliusz Słowacki (1809–1849), Aleksander Fredro (1793–1876), Henryk Sienkiewicz (1846–1916) en Bolesław Prus (1847–1912). Het lijkt erop dat de literatuur, fictie en non-fictie, en in zekere mate ook de pers de inwoners van de Poolse gebieden steunden bij het behoud van de taalgemeenschap tijdens de meer dan 120 jaar durende verdeling van Polen onder Rusland, Pruisen en Oostenrijk. Tegenwoordig is de invloed van literatuur op de omgangs- en officiële taal relatief gering in vergelijking met de invloed uitgeoefend door de media en voornamelijk de reclame.

Vier Poolse schrijvers ontvingen de Nobelprijs voor de literatuur: Henryk Sienkiewicz (1905), Władysław Reymont (1924), Czesław Miłosz (1980) i Wisława Szymborska (1996).

Z językać wszystkie mądrości
Nauk wszelkich ich chytróści,
Wszelka sprawa każdej rzeczy
Przez język się zawsze toczy.

nvloed van andere talen

Het Pools taal vormde en ontwikkelde zich eerst samen met andere Slavische dialecten en daarna zelfstandig onder invloed van verschillende talen waarbij de taal verrijkt werd met nieuwe begrippen en woorden. Tot de oudste ervan, nog prehistorische, behoren Iraanse leenwoorden (o.a. *bóg* [god], *raj* [paradijs]) en Gothische (o.a. *chleb* [brood], *książę* [prins]). Daarna, in de Middeleeuwen, in de 11de-15de eeuw kwam er een golf van leenwoorden uit het Tsjechisch en Latijn (bv. *parafia* [parochie], *proboszcz* [pastoor]) voornamelijk met betrekking tot het christelijk geloof en de organisatie van de Kerk. Aan het Duits heeft het Pools ook veel ontleend, dat waren voornamelijk begrippen verbonden met de bouwkunst en de organisatie van de samenleving (bv. *dach* [dak], *cegła* [baksteen], *burmistrz* [burgemeester], *ratusz* [stadhuis], *wójt* [gemeentebestuurder]). De invloed van het Tsjechisch was groot voornamelijk bij de ontleening van de christelijke terminologie, bv. *kościół* [kerk], *opat* [abt], *przeor* [prior], en bij de bewerking van de fonetische vorm van het Poolse woord naar het Tsjechische voorbeeld dat als meer elegant werd beschouwd (hiermee verklaart men de vorm van de Poolse woorden *wesele*, *serce* in plaats van *wiesiele*, *sierce*). In de 16de eeuw werd de invloed van het Italiaans (hiervan bewijzen leenwoorden zoals *pałac* [paleis], *kapela* [kapel], *kalafior* [bloemkool], *kasa* [cassa], *opera* [opera]) en het Frans (hiervan bewijzen leenwoorden zoals: *bulwar* [boulevard], *adres* [adres], *bukiet* [bouquet], *awans* [een hogere positie], *afera* [affaire], *krem* [crème], *parasol* [parasol]) sterker, die werkten zelfs door tot het einde van de 19de eeuw. In die tijd werd ook de inwerking van de talen van bezetters zichtbaar in het openbaar leven, voornamelijk op het gebied van techniek, administratie en politiek. Voorbeelden van Duitse leenwoorden van toen zijn *obcas*, *szmelc*, *hebel*, *klajster*, *wajcha*, *kurort*; in het dagelijks gebruik zijn er tegenwoordig ook Duitse leenvertalingen: *dworzec kolejowy* van het Duitse Bahnhof [treinstation], *listonosz* van het Duitse Briefträger [postbode]). Voorbeelden van Russische leenwoorden zijn *kibitka* [een Russische paardenwagen], *turma* [gevangenis in de tijden van de tsaar], *zsyłka* [verbanning], *gulag* [goelag], *tagier* [een sovjetische werkkamp], *kołchoz* [kolchoz], maar ook *dacza* [datsja], *samowar* [samowaar] en *sputnik* [spoetnik]. Deze invloeden, zoals het uit de voorbeelden blijkt, zetten zich voort in de 20ste eeuw. In de tweede helft daarvan steekt het Engels boven al die invloedrijke talen uit, in het bijzonder in de technologie en wetenschappen (bv. *serwer*, *skaner*, *trend*), in de economie (bv. *biznes*, *boom*, *leasing*, *menedżer*), in de sport (bv. *aut*, *gol*, *tenis*, *walkower*), in het amusement (bv. *longplay*, *playback*, *song*) en het dagelijks leven (bv. *piercing*, *grill*, *hamburger*).

In de Poolse woordenschat zijn er ook sporen van andere talen te vinden, zoals Arabisch (bv. *alchemia* [alchemie], *alkohol* [alcohol], *cyfra* [cijfer]), Oekraïens (bv. *bohater* [held]), Turks (bv. *janczar* [janitsaar], *kajdany* [kluisters], *pantofel* [pumpschoen]), Hongaars (bv. *dobosz* [trommelslager], *szatas* [hut]), Fins (bv. *sauna*), Spaans (bv. *hacjenda* [hacienda]), Nederlands (bv. *majtek* [maatje]), IJslands (bv. *gejzer* [geiser]), Japans (bv. *harakiri*, *karaoke*, *sake*), Noors (bv. *slalom* [slalom], *fiord* [fjord]), Zweeds (bv. *skansen* [openluchtmuseum]) en vele andere.

W

ettelijke status

In 1918 werd het Poolse gebied na 120 jaar verdeeld te zijn geweest tussen Rusland, Pruisen en Oostenrijk weer in één staat verenigd en Polen werd weer onafhankelijk. Kort daarna werd de status van de Poolse taal door de wet bepaald. Op 31 juli 1924 heeft de Tweede Kamer van het Poolse Parlement – de zogenaamde Sejm – een **wet** aangenomen over de landstaal die bij overheidsinstellingen als voertaal in gebruik zou moeten zijn. “Het Pools is de voertaal in de Poolse Republiek. Het dient te worden gebruikt door alle Poolse landelijke en lokale overheidsinstanties in binnen- en buitenland,” aldus de wet. Tegelijkertijd gaf de wet aan leden van nationale minderheden de mogelijkheid om te communiceren met de lokale overheidsinstellingen in hun eigen talen. Na de Tweede Wereldoorlog werd de wet vervangen door het **decreet** (1954) over de landstaal en voertaal van de overheidsinstellingen. De inhoud van dit decreet kwam overeen met de vroegere wet. Alleen de mogelijkheid om minderheidstalen te gebruiken verviel.

De Nationale Vergadering (beide kamers van het Poolse Parlement) heeft in 1997 de nieuwe grondwet van de Poolse Republiek aangenomen die voor het eerst in artikel 27 zegt: De Poolse taal is de officiële taal van de Republiek van Polen. Twee jaar daarna, d.w.z. op 7 oktober 1999 heeft de Sejm de wet over de Poolse taal aangenomen die tot nu toe, met enkele wijzigingen, geldig is. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- in de wet van 2 april 2004 over de wijziging van de wet op de Poolse taal werden beperkende maatregelen betreffende het gebruik van het Pools in handel en arbeidscontracten ingevoerd,
- in de wet van 6 januari 2005 over nationale en ethnische minderheden en de regionale taal werd het gebruik van een minderheidstaal of een regionale taal toegelaten in gemeentes waar het aantal inwoners behorend tot een bepaalde minderheid of gebruikmakend van een regionale taal oploopt tot ten minste 20% van de algemene bevolking.

Oto dom mój:
cztery ściany wiersza
W mojej pięknej ojczyźnie-polszczyźnie

Raad van de Poolse Taal

Het orgaan is ontstaan in 1996 als één van de bijzondere comités bij het Presidium van de Poolse Academie der Wetenschappen en bestaat uit 38 leden die telkens benoemd worden voor een periode van vier jaar door de President van de Poolse Academie der Wetenschappen. De Raad is voor de helft sameengesteld uit taalkundigen, de andere helft bestaat uit vertegenwoordigers van andere takken van wetenschap (natuurkunde, informatica, geneeskunde en andere disciplines, zoals literatuur, toneel, journalistiek). De wet op de Poolse taal van 1999 heeft de Raad de status verleend van een instelling van adviserende en beoordelende aard m.b.t. het gebruik van het Pools en heeft bovendien zijn rechten en verplichtingen bepaald. Volgens de wet:

- stelt de Raad eens in de twee jaar aan de beide kamers van het Parlement een rapport voor over het navolgen van de Wet op de Poolse taal;
- formuleert de Raad op verzoek van de overheid of op eigen initiatief een mening in de vorm van een motie over het gebruik van de Poolse taal in het openbaar;
- stelt de Raad de regels van de spelling en interpunctie in het Pools vast;
- kunnen alle overheidsinstellingen en sociale diensten, genootschappen, verenigingen, scholen, alsmede producenten, invoerders en groothandelaren van goederen en diensten zich richten tot de Raad met het verzoek om een mening m.b.t. het gebruik van de Poolse taal.

Gdyby Ojczyzną był
język i mowa

Taal minderheden

Taal minderheden vormen niet meer dan 3–4% van de totale bevolking van de Poolse Republiek. De grootste daarvan vormen gebruikers van het Duits, Wit-Russisch, Oekraïens, Litouws, Kasjoebisch, Tsjechisch en Slowaaks. Zoals uit onderstaand schema blijkt, schatten verenigingen van minderheden hun grootte anders dan het door de officiële volkstelling van 2002 werd bepaald.

Aantal van de grootste nationale en ethnische minderheden en sprekers van een regionale taal

Taal	Aantal sprekers volgens minderheidsverenigingen (in duizenden)	Aantal sprekers volgens de officiële volkstelling van 2002 (in duizenden)
Duits	300	147
Wit-Russisch	240	48
Oekraïens	220	34
Kasjoebisch	53	5
Litouws	25	6
Slowaaks	25	2
Tsjechisch	3	3

De Wet op de Nationale en Ethnische Minderheden en de Regionale Taal van 2005 erkent 9 nationale minderheden (Wit-Russisch, Tsjechisch, Litouws, Duits, Armees, Russisch, Slowaaks, Oekraïens en Joods), 4 ethnische minderheden (Karaims, Lemkisch, van de Roma's en Tataars) en de gemeenschap die het Kasjoebisch gebruikt, dat werd erkend als een regionale taal. Hun grootte varieert van enkele tientallen (de Karaimse minderheid) tot ruim honderduizend (de Duitse minderheid).

Overheidsinstellingen zijn wettelijk verplicht om activiteiten te ondersteunen die behoud en ontwikkeling van minderheidstalen en regionale talen ten doel hebben.

Wiernie służyłem polskiemu językowi

**Scholen die het onderwijs in talen van ethnische en taalminderheden
en in de regionale taal aanbieden (in 2005)**

Talen	Basisonderwijs		Middelbaar onderwijs onderbouw		Algemeen vormend middelbaar onderwijs (bovenbouw)	
	scholen	leerlingen	scholen	leerlingen	scholen	leerlingen
Totaal	553	32 768	197	14 252	14	1563
Wit-Russisch	23	1766	13	1029	2	827
Grieks	1	21	-	-	-	-
Joods	1	59	-	-	-	-
Kasjoebisch	71	3640	17	614	2	170
Litouws	12	409	4	196	1	74
Lemkisch	21	212	10	90	1	13
Duits	256	24 025	75	11 391	1	121
Taal van de Roma's	74	856	19	91	-	-
Slowaaks	6	197	3	71	-	-
Oekraïens	88	1583	56	770	7	358

Naar: Klein statistisch jaarboek van Polen 2005, Warschau 2005, p. 229.

Klaszczą kleszcze
na deszczu

ennis van vreemde talen

Volgens het onderzoek “Europeans and their Languages” (Eurobarometer 243, gepubliceerd in februari 2006) beschikt 55% van de Poolse bevolking over kennis van ten minste één vreemde taal op zo’n niveau dat ze een conversatie kunnen voeren, wat dicht bij het Europees gemiddelde ligt. Echter, slechts 12% van de Polen verklaarde twee of meer talen op zo’n niveau te beheersen. Het meest bekende vreemde taal is het Russisch (23%), het Engels (16%), het Duits (14%) en het Frans (2%). De meest bekende vreemde talen zijn het verandert in de laatste jaren vrij snel: de stijging van de belangstelling voor het Engels gaat gepaard met de daling van de interesse voor het Russisch.

Volgens het Poolse Publieke Opinie Onderzoeksinstituut (OBOP) onderscheiden zich drie generaties in de Poolse samenleving aan de hand van de vreemde-talenkennis: onder de jongsten (14-34 jaar oud) verklaart meer dan de helft ten minste één vreemde taal te kennen, onder mensen van middelbare leeftijd (35-54 jaar oud) – ongeveer 2/5, onder de oudsten (54 plussers) – 1/4. De beheersing van een vreemde taal is afhankelijk van de opleiding, financiële situatie en woonplaats. Vrijwel alle hoogopgeleide managers werkzaam in grote steden beheersen ten minste één vreemde taal.

Taalbeleid

In het taalbeleid betreffende de Poolse taal kunnen er drie deelgebieden worden onderscheiden: beleid m.b.t. de Poolse taal, m.b.t. andere nationale talen van Poolse burgers en m.b.t. vreemde-talenonderwijs.

De Wet op de Poolse Taal bepaalt doelstellingen, omvang en maatregelen van het beleid m.b.t. het Pools – de moedertaal van de meeste Polen en tegelijkertijd ook de landstaal van de Poolse Republiek, het algemene goed van alle burgers. Het werd aangenomen door het Poolse Parlement – wat men in de preambule daarvan kan lezen – met het oog op het feit dat:

- het Pools basiselement vormt van de nationale identiteit en behoort tot het nationale erfgoed,
- de geschiedkundige ervaring van het Poolse volk met de strijd van bezetters tegen de Poolse taal een instrument was van denationalisering,
- het noodzakelijk is om de volksidentiteit in het proces van de globalisering te beschermen,
- de Poolse cultuur een bijdrage levert aan het bouwen van een gemeenschappelijk, cultureel gevarieerd Europa, waarin het behoud van deze cultuur en zijn ontwikkeling mogelijk is door de bescherming van de Poolse taal.

C

Daj ać ja pobruszę a ty poczywaj

Hieruit blijken de volgende verplichtingen:

- de zorg voor de kwaliteit van de in het openbaar gebruikte taal en perfectionisering van taalvaardigheden van zijn sprekers, alsmede scheppen van omstandigheden van de juiste ontwikkeling van de taal als communicatiemiddel in alle aspecten van het dagelijks leven,
- het bevorderen van de kennis van de taal en de cultuurscheppende rol daarvan,
- de verbreiding van het respect voor regionale en streektaalen en het voorkomen van het verdwijnen ervan,
- het promoten van de Poolse taal in de wereld,
- de ondersteuning van het onderwijs van de Poolse taal in binnen- en buitenland.

De overheidsinstellingen in Polen zijn door hun beleid m.b.t. andere moedertalen van Poolse burgers verplicht om de transculturele dialoog te versterken en in het bijzonder om de activiteiten te ondersteunen die als doel hebben het behoud en de ontwikkeling van talen van ethnische en nationale minderheden en de regionale taal. Met het oog daarop schenkt de Poolse staat het recht om:

- een onbeperkt gebruik van een minderheidstaal in het publieke en privéleven,
- de verspreiding en uitwisseling van informatie in de minderheidstaal en
- het leren van de minderheidstaal of het onderwijs in deze taal.

Gezien de stijging van het aantal en de kwaliteit van internationale institutionele en privécontacten, alsmede de versnelling van de ontwikkeling van de politieke, economische en culturele samenwerking in Europees en globaal kader, ondersteunt de staat het leren van vreemde talen in het onderwijs op alle niveau's, het permanente onderwijs van volwassenen inbegrepen. De leeftijd waarbij men de eerste en dan ook de tweede vreemde taal moet beginnen te leren, wordt als gevolg hiervan systematisch verlaagd. Een goede beheersing van ten minste één vreemde taal is een wettelijke eis bij het aannemen van nieuwe werknemers bij overheidsinstellingen.

***„Laat alle volkeren dit weten, wijd en zijd;
De Polen zijn geen gansen: zij hebben hun taal.”**

Mikołaj Rej (1505-1569)

Landelijke taalinstituties

De belangrijkste landelijke taalinstituties die de zorg voor de kwaliteit in de taalcommunicatie in Polen als hun doel beschouwen zijn:

Rada Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk

[Raad van de Poolse Taal bij het Presidium van de Poolse Academie der Wetenschappen]

ul. Nowy Świat 72, PL 00-330 Warszawa, tel./faks +48 22 657 28 89

www.rjp.pl e-mail: rjp@rjp.pl

Państwowa Komisja Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego

[Landelijke Commissie voor Certificering van de Kennis van de Poolse Taal]

ul. Smolna 13, PL 00-370 Warszawa, tel.: +48 22 827 94 10; faks: +48 22 826 28 23

www.buwiwm.edu.pl/certyfikacja e-mail: certyfikacja@buwiwm.edu.pl

Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego [Genootschap van Liefhebbers van de Poolse Taal]

al. Mickiewicza 31; PL 31-120 Kraków, tel. +48 12 632 63 58

www.jezyk-polski.pl e-mail: artur.czesak@wp.pl

Towarzystwo Kultury Języka [Vereniging ter bevordering van taalcultureel]

ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, PL 00-927 Warszawa, tel./faks +48 22 552 24 00

www.tkj.uw.edu.pl e-mail: j.porayski-pomsta@uw.edu.pl

De voornaamste landelijke institutie werkzaam op het gebied van de oude en hedendaagse Poolse taal is:

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk

[Instituut van de Poolse Taal van de Poolse Academie der Wetenschappen]

al. Mickiewicza 31, PL 31-120 Kraków, tel./fax: +48 12 632 87 13

www.ijp-pan.krakow.pl e-mail: IreneuszB@poczta.ijp-pan.krakow.pl

Uitgebreid onderzoek op het gebied van de Poolse taal wordt ook uitgevoerd door andere Poolse universitaire centra:

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu w Białymstoku

[Instituut voor Poolse Filologie (Taal- en Letterkunde) van de Universiteit te Białystok]

pl. Uniwersytecki 1, PL 15-420 Białystok, tel. +48 85 745 74 46; tel./faks: +48 85 745 74 78

<http://hum.uwb.edu.pl> e-mail: filolog@hum.uwb.edu.pl

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy [Instituut voor Poolse

Filologie (Taal- en Letterkunde) van de koning Casimir de Grote Universiteit te Bydgoszcz]

ul. Jagiellońska 11, PL 85-067 Bydgoszcz, tel. +48 52 322 98 39; +48 52 322 16 38; +48 52 321 31 80

<http://ukw.edu.pl/uczelnia/strona.php?id=1> e-mail: wydzhum@hum.ukw.edu.pl

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Gdańskiego

[Instituut voor Poolse Filologie van de Universiteit van Gdańsk]

ul. Wita Stwosza 55, PL 80-952 Gdańsk 5, tel. +48 58 523 21 00; faks: +48 58 341 16 66

www.fh.ug.gda.pl

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

[Faculteit Filologie (Taal- en Letterkunde) van de Silezische Universiteit te Katowice]

pl. Sejmu Śląskiego 1, PL 40-032 Katowice, tel. +48 32 256 24 02, +48 32 256 24 22

<http://venus.fil.us.edu.pl/>

Instytut Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego

[Instituut voor Polonistiek van de Jagellonen Universiteit]

ul. Gołębia 16, PL 31-007 Kraków, tel. +48 12 422 05 54, 663 13 34; faks: +48 12 429 28 65

www.polonistyka.uj.edu.pl e-mail: wpuj@polonistyka.uj.edu.pl

but
buta
butowi
butem
bucie
buty
butów
butom
butami
butach

Instytut Filologii Polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

[Instituut voor Poolse Filologie van de Katholieke Universiteit van Lublin]

Al. Racławickie 14, PL 20-950 Lublin, tel. +48 81 445 43 20 www.kul.lublin.pl/1152.html

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu im. Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie

[Faculteit der Geesteswetenschappen van de Maria Skłodowska-Curie Universiteit in Lublin]

pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, PL 20-031 Lublin

www.umcs.lublin.pl/index.html?akcja=str&id=169&lang=1

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego

[Faculteit Filologie (Taal-en Letterkunde) van de Universiteit van Łódź]

ul. Kościuszki nr 65, PL 90-514 Łódź, tel. +48 42 665 52 53; faks: +48 42 665 52 54

www.filolog.uni.lodz.pl e-mail: filolog@uni.lodz.pl

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

[Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Warmia-Mazurië te Olsztyn]

ul. Kurta Obizta 1, PL 10-725 Olsztyn <http://human.uwm.edu.pl/>

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego

[Instituut voor Poolse Filologie van de Universiteit van Opole]

pl. Kopernika 11, PL 45-040 Opole, tel. + 48 77 54 16 003; faks: +48 77 54 16002

www.pol.uni.opole.pl e-mail: filpol@uni.opole.pl

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu Collegium

Maius [Faculteit Poolse en Klassieke Filologie van de Adam Mickiewicz Universiteit van Poznań]

ul. Fredry 10, PL 61-701 Poznań, tel. +48 61 829 46 92-94; faks: +48 61 829 36 41

www.amu.edu.pl/index.php?linkid=1966

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Rzeszowskiego

[Faculteit Filologie (Taal- en Letterkunde) van de Universiteit van Rzeszów]

al. Rejtana 16 B, PL 35-959 Rzeszów, tel. +48 17 872 12 05, +48 17 872 12 06;

faks: +48 17 872 12 86 www.univ.rzeszow.pl/wydzial_filologii.php e-mail: dziefil@univ.rzeszow.pl

Instytut Filologii Polskiej Uniwersytetu Szczecińskiego

[Instituut voor Poolse Filologie van de Universiteit van Szczecin]

al. Piastów 40b, PL 71-065 Szczecin, tel. +48 91 444 27 13; tel./faks: +48 91 444 27 12

www.us.szcz.pl/hum_ifp e-mail: dorlew@univ.szczecin.pl

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

[Faculteit Filologie van de Mikołaj Kopernik Universiteit van Toruń]

ul. Fosa Staromiejska 3; PL 87-100 Toruń, tel. +48 56 611-35-10; tel./faks: +48 56 622-66-59

www.fil.umk.pl

Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego

[Faculteit Polonistiek van de Universiteit van Warschau]

ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, PL 00-927 Warszawa, tel. +48 22 55 20 428

www.polon.uw.edu.pl

Wydział Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

[Faculteit der Geesteswetenschappen van de Kardinaal Stefan Wyszyński Universiteit te Warschau]

ul. Dewajtis 5, PL 01-815 Warszawa, tel. +48 22 561 89 03

www.wnh.uksw.edu.pl e-mail: polonistyka@uksw.edu.pl

Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego

[Faculteit Filologie (Taal-en Letterkunde) van de Universiteit van Wrocław]

pl. Biskupa Nankiera 15, PL 50-140 Wrocław

tel. +48 71 343 30 29, +48 71 375 22 25, +48 71 375 25 13; faks: +48 71 343 30 29

www.wfil.uni.wroc.pl/

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Zielonogórskiego

[Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Zielona Góra]

al. Wojska Polskiego 69, PL 65-762 Zielona Góra, tel. + 48 68 328 32 38; faks: + 48 68 328 32 79

www.wh.uz.zgora.pl e-mail: dziekanat@wh.uz.zgora.pl

On 22 February 2005 the Senate of the Republic of Poland passed a special resolution, thus making 2006 the Year of the Polish Language. Recognizing the fact that the Polish language is the fundamental element of Polish national identity and that it is one of the nation's greatest treasures, the Senate expressed the view that this special year would create favourable conditions for showing the enormous wealth and diversity of the Polish language, from the standard language to regional and rural dialects. In the Senate's opinion, as a result of Poland's accession to the European Union, responsibility for the Polish language has taken on a new, international dimension. Since Polish has become an official language of the European Union, not only is it necessary to promote and preserve its use in Poland, but also to promote knowledge about the Polish language and encourage people to learn Polish abroad.

Many seminars, conferences and congresses — both national and international — have taken place during the Year of the Polish Language. There have also been many competitions for oratory talent and recitation contests, as well as quizzes about the Polish language, and many other events, including countrywide public spelling competitions.

The Council for the Polish Language was invited to act as one of the Year's coordinating bodies. It also took under its wing several projects put forward by various institutions, aimed at popularising knowledge about the Polish language and promoting a healthy enthusiasm for it. One of these projects was the publication of this booklet about the Polish language, now and in the past, in the 20 official languages of the European Union.

The aim of this booklet is to popularize knowledge about the Polish language and to contribute to the flow of information about European languages and the sociolinguistic situation in EU countries, thus promoting the development of a plurilingual Europe with a rich linguistic heritage and one in which the inhabitants would have a certain ability to communicate in several languages, including the Polish language, which would comprise an integral part of this European diversity.

Prof. Andrzej Markowski
Chairman of the Council for the Polish Language.

Warsaw, December 2006

Aby język giętki powiedział wszystko,
co pomyśli głowa

Daj, ać ja pobrus
wiedział wszystko
mojej pięknej ojc
nieńskim rumieńc

A niechaj narodowie
wždy postronni znają,
Iż Polacy nie gęsi,
iż swój język mają

aby język giętki p
Polacy nie gęsi, iż